

A Kapisztrán-templomtól Kórógyvárig – Látogatás a Valkóságban

Beszámoló a Szerémségben és a Valkóságban tett márciusi látogatásunkról II.

(Újlak, Atya, Báabafalva, Szata, Valkóvár, Tard, Kórógy, Szentlászló, Haraszi, Lacháza, Ivánfalva, Diakóvár, Kórógyvár)

A Magyar Patrióták Közössége ötfős küldöttsége március 6. és 8. között a Délvidéken, azon belül is a szerbiai Szerémségben és a horvátországi Valkóságban tett látogatást. Örökségturisztikai beszámolónk második részét olvashatják. (Az első rész az Aracs XV. évfolyam 4. számában olvasható.)

Az Odescalchi-kastély – a második emeleti reneszánsz ablakok tanúsítják, hogy ez volt az Újlaki család középkori palotája

Az újkori Szerém vármegye Horvátországhoz tartozó rétszét, a Valkóság felkutatását **Újlakon** (Ilok) kezdtük meg. A XI. század és 1746 közt létező Valkó vármegye közigazgatásilag közvetlenül Magyarországhoz, területe egyházjogilag a pécsi püspökséghez tartozott. Bár Újlakot a középkorban többnyire Valkóhoz sorolták, mára már a Szerémség egyik jelképének számít. A Csákok újlaki ágának és az Újlakiaknak ősi fészke az a pont, ahol a Szerémség átnyúlik a Valkóságba. Ahogyan a középkorban, Újlak napjaink-

ban is alsó- és felsővárosból (a tulajdonképpeni várnegyedből) áll. Látogatásunk az északi várfal maradákaival körülhatárolt felsőváros történelmi részét érintette. Elzarándokoltunk a Kapisztrán Szent János tiszteletére szentelt ferences templomhoz, a nándorfehérvári törökverő szarkofágjához, ahol elhelyeztük kegyeletünk koszorúját. Emellett kívülről megtekintettük a templom melletti barokk ferences kolostort, valamint az Odescalchi család barokk-klasszicista kastélyát, amely az Újlakiak reneszánsz várkastélyát rejtli.

Séta a felsővárosban

A téglából épült várfalakat minden valószínűséggel Csák Ugrin tárnokmester építtette a XIII–XIV. század fordulóján, de az első, okiratokban való megemlítése csak a Csákok kihalása után, 1364-ben történt, amikor I. Lajos király Kont Miklós nádornak, az Újlakiak ősének adta, Felsőlendváért cserébe. A vár az Újlakiak kezében maradt egészen a család 1524-ben bekövetkezett kihalásáig. Újlak középkori – főként

XV-XVI. századi – virágzását e család birtoklása alatt élte, tagjai közül mindenekelőtt megemlíten-dő Újlaki Miklós (1410 körül – 1477), Kont Miklós dédunokája, aki az ország legnagyobb birtoko-sainak egyike volt, és a macsói báni, az erdélyi vajda (egy ideig Hunyadi Jánossal párhuzamo-san) és a Bosznia királya címet viselte. Megemlí-tendő még a család utolsó tagjaként Újlaki Lőrinc (1459–1524), Újlaki Miklós fia, macsói bán és országbíró, aki a Bosznia hercege (később csu-pán Újlak hercege) címet viselte. Újlakot II. Lajos király csak az Újlakiak kihalása után, 1525-ben nyilvánította szabad királyi várossá, noha ekkoriban Magyarország egyik legnépesebb városa volt. Egy évre rá azonban a város a törökök kezére került. Miután a keresztény csapatok 1688-ban visszafoglalták, az újlaki uradalom a római származású Odescalchi család birtokába került.

Az Odescalchi-kastélyt nemrégiben példásan restaurálták

A középkori Felsőváros épületei ma már nem léteznek, egyedül az északi várfal megmaradt részei nyújtanak ízelítőt a város középkori fényes múltjából. A vár ma hiányzó részeit III. Károly parancsára bontották le, hogy építőanyagot nyerjenek a péterváradai erődítés felépítéséhez. Az Újlakiak várpalotája viszonylag jó állapotban élte túl a török hódoltságot, csak a tetőszerkezete hiányzott. A várpalota romjain épült fel az Odescalchiak ma is jó állapotban levő barokk-klasszicista kastélya. Az U alaprajzú, jelentős építészeti értékű barokk-klasszicista épület bejá-rati részén található hatalmas dongaboltozatok, valamint a második emeleti szinten is előbukka-

nó reneszánsz ablakkeretek az Újlaki-várkastély megmaradt részei. A palotában működik az Újlaki Városi Múzeum, benne őrzik Újlaki Miklós és Újlaki Lőrinc vörös márványból faragott sírkö-vét. A sírköveket tavaly helyezték át a ferences templomból a múzeumba, korábban a templom déli bejáratánál voltak. Emiatt nem is tudtuk le-róni kegyeletünket a régi magyar város két leg-kiemelkedőbb alakjának emlékkövénél, mivel az Odescalchi-palota alaposabb felfedezésére ez-úttal nem jutott időnk.

A Kapisztrán-templom – balra a régi városfalak láthatók

A középkori Újlaknak hat temploma volt (ebből három a felsővárosban), amelyek közül csupán a ferencesek temploma és a mellette levő kolos-tor vészelte át a történelem viszontagságait. A Kapisztrán Szent János titulusú, eredetileg Szűz Mária tiszteletére szentelt ferences templom Újlak legjelentősebb középkori magyar emléke, annak ellenére, hogy a XX. század elején resta-urálás ürügyével elvégzett neogótikus átépítése során csak az eredeti tömegét őrizte meg. Bár e helyszín Kapisztrán János ferences rendi szerze-tes személye, illetve a nándorfehérvári diadalban betöltött szerepe okán igazán fontos, a kolostor-al és a templommal kapcsolatban nem ez az egyetlen magyar vonatkozás. Érdeemes kiemelni, hogy a középkorban a kolostor a Szent László titulusú magyar rendtartomány custodiájának a része volt.

A kolostor szebb napokat is látott

Az 1349-ben épült ferences templom és a hozzá tartozó kolostor uralja a felsőváros keleti részét, és jelentős mértékben meghatározza a város látképét. Építtetője Csák nembeli Ugrin (ez a Csák nembeli Ugrin nem azonos az újlaki várat építő, 1311-ben elhunyt tárnokmesterrel, hanem annak leszármazottja), az általa épített templom a mainak a nyugati részét képezi. Eredetileg 21 méter hosszú és 7,4 méter széles volt. A kegyuraságot gyakorló Újlaki Miklós 1468-ban építtette át, ekkor a templomot kelet felé bővítették, megkétszerezvén eredeti hosszát. Erre azért volt szükség, mert a templom akkoriban már a Délvidék legjelentősebb búcsújáró helyévé vált, ahol a zarándokok tömegei látogatták meg Kapisztrán sírját, így az épület szűkösnek bizonyult a befogadásukra. A templom titulását 1700-ban változtatták Kapisztrán Szent Jánosra, a nándorfehérvári törökverő szentté avatásával egy időben.

A barokkizált Kapisztrán-templom neogótikus átépítés előtti képe

A templomot a XVIII. században barokkizálták. Bár források ezt nem említik, lehetséges, hogy a mezővárost 1526-ban elfoglaló törökök – gyakorlatuknak megfelelően – átalakították mecsetté. A török uralom alatt Újlak a szerémi szandzsák székhelye volt, és nem mondható valószínűtlennek, hogy a várkastély közvetlen közelségében fekvő legjelentősebb vallási épületet átformálták saját felekezeti szükségleteik érdekében. Ha figyelembe vesszük annak szimbolikus jelentőségét, hogy egyben Kapisztrán végső nyughelyéről van szó, akkor feltételezésünk még valószínűbbnek tűnik. Alighanem, barokkizálása úgy történt, hogy amikor az épületnek visszaadták az eredeti keresztény szakrális jelleget, akkor azt a kor Monarchia-szerte uralkodó (templom)építészeti stílusának megfelelően tették. Ám mindezt egy külön kutatás igazolhatná vagy éppenséggel cáfolhatná.

Kapisztrán Szent János szarkofágja

Történelme során a templom többszörös bővítéseken és átalakításokon esett át, így a Herman Bollé tervei alapján 1907-ben elkezdett és egészen 1923-ig elhúzódó gótikus „rekonstrukció” nem az első beavatkozás volt, ám annál végzetesebbnek bizonyult! A munkálatok során átalakították mind a külsejét, mind a belsejét. Hermann Bollé szinte teljesen új épületet épített, a Kapisztrán-templomnak ma csak a tömege és (részben) a külső vonásai eredetiek. A Bollé-féle beavatkozás révén az épület ún. „horvát népi” jelleget kapott, ami – tekintettel a város és a templom középkori múltjára – nyilvánvaló és súlyos értékvesztést jelent. „Magyar szemmel” a

templom belsejében a Csákok és Újlakiak egymással átellenben álló címerének megtekintése érdekes, valamint a Kapisztrán-szarkofág – de utóbbi csak kegyeleti okokból, mivel nem eredeti, hanem az 1970-es évekből származik. (Kapisztrán holttestét a törökök elől elrejtették a ferences barátok, ám azóta sem került elő. Valószínűleg a kárpátaljai Nagyszőlős környékén kellene keresnünk.) Emellett még érdemes megtekinteni a főoltártól jobbra azt az egykori cellát, ahol Kapisztrán János 1456. október 23-án átadta lelkét a Teremtőnek. Ma oldalkápolna, ahol egy régebbi latin nyelvű emléktábla szerencsésen átvészelte a Hermann Bollé-féle felújítást.

Az említett átépítés során eltávolították a magyar múltat megörökítő belső díszítéseket (az eltávolított fejezetek és konzolok száma meghaladja a húszat!), és a zágrábi Horvát Történelmi Múzeumba (Hrvatski povijesni muzej) szállították őket. A horvát ferencesek az átépítés során a templom addigi berendezését is lecserélték, az újat a helyi és környékbeli horvát mesterekkel készítették. Összességben elmondható, hogy ez a beavatkozás jelentősen csökkentette a templom műemléki értékét. Ez csak úgy lenne orvosolható, ha egy újabb átépítés révén vagy a középkori, vagy a barokkizáltkak megfelelő állapotot állítanák helyre, az eredeti fejezetek és konzolok újbóli beépítésével – bár tekintettel arra, hogy a templom egy idegen állam területén fekszik, ráadásul Újlakon csak egyszázaléknyi szórványmagyar-ság él, erről csak elméledésképpen írunk.

Latin feliratos emléktábla a ferences barát egykori cellájában

A Duna jobb partján, Újlaktól nyugatra fekvő **Atya** (Šarengrad) története is az Árpád-korba nyúlik vissza: első említése 1275-ből származik. Bár magyarok már nem lakják, a város két legértékesebb műemlék épülete, a vár és a ferences kolostor még őrzi a középkori Magyarország emlékét. Atya téglavára szorosan a Duna mellett, a településtől keletre emelkedő löszteraszra épült. A mély sáncokkal körülvett, település fölé magasodó várromba déli oldalról lehet bejutni egy alacsonyabb, négyszögletes kapuudvaron át. Kutatásunk mindenekelőtt a főtoronyt érintette. A torony alsó szintje dongaboltozatú, a felső szint pedig gótikus boltozatú helyiség volt. A sarkokban láthatók az értékes késő gótikus konzolok (melyek a vár egyetlen megmaradt díszítései) és az egykori gótikus boltozat (boltvállak és bordázat) maradványai. Hatalmas ablakai voltak, ami egyedi a valkósági várak viszonylatában.

A templom oldalkápolnája, ahol Kapisztrán János 1456. október 23-án meghalt (a freskó ezt a jelenetet ábrázolja)

Atya vára a Duna partjáról nézve

Az atyai vár állapota aggodalomra ad okot. Látogatásunkkor ember nagyságú frissen leomlott faltömböket találtunk – ez az állapot szükségessé teszi a várrom szakszerű feltárását, megmentését. A források eltérnek abban, hogy ki volt a vár építője: egyesek Kükei Szár László (†1351) nyitrai ispánt, mások Maróti János (†1434) macsósi bánt említik. A település szláv névalakja (Šarengrad) azonban arra utalhat, hogy talán mégis a Szár család lehetett az erősség alapítója. A várat 1526 augusztusában foglalták el a törökök, akkor szűnt meg minden funkciója.

A téglavár folyamatosan pusztul

Az egykori gótikus hálóboltozat maradványai

Az atyai magyar múlt jelentős emléke a Szent Péter és Pál ferences kolostor és templom, amely egyszerre a település plébániatemploma is. A plébániát már az 1332-es pápai tizedjegyzék is említi. A ferencesek a XV. században telepedtek meg Atyán, kolostorukat és templomukat Maróti János építtette egy korábbi bencés apátság romjain. A ferencesek a török hódoltság alatt eleinte nem kényszerültek elmenekülni, egészen 1600-ig maradhattak Atyán. A XVII. század elején a törökök megrongálták a kolostort, a templomot mecsetté alakították át. A keresztény seregek 1688-ban űzték ki Atyáról az oszmánokat, ekkor a kolostor is újjáéledt. 1743 és 1757 között felújították, és barokk stílusban átalakították. Külső homlokzatán a barokk és a gótika stílusjegyei egyaránt megtekinthetők. Jelenleg felújítás alatt van, tornyát felállványozva találtuk.

A ferences kolostor a várból nézve

Atya – gótikus-barokk ferences kolostor

A kolostor mellett régi falakra bukkantunk

A horvát rendtartományhoz 1900-ban került. Külön érdekesség, hogy a horvát ferencesek 1923-ban belekezdtek a templom „rekonstrukciójába”, valójában átépítésébe. Az előkészítő munkálatokban tanácsadóként Herman Bollé is részt vett. Szerencsére a ferences atyáknak nem volt elég pénzük a tervük megvalósításához, így az épület elkerülte az újlaki Kapisztrán-templom sorsát.

A **Bábfalván** (Bapska) található Boldogságos Szűz Mária-templom a Valkóság és egyben a Délvidék egyik legrégebbi szakrális műemléke. A régi templom a mai Bábfalván kívül, a településtől mintegy 1-1,5 kilométerre délre lévő temetőben található, a horvát–szerb határ közvetlen közelében. A középkori falu a temetőkápolnaként használt templomot körülvevő temető helyén volt. A félköríves szentéllyel rendelkező templom legrégebb, román kori része feltételezések szerint az 1200-as évekből való, de nincs megbízható adat arról, hogy pontosan ki és mikor építtette. A feltételezések Maróti János macsói bánnak tulajdonítják, de egyes horvát források egyenesen Szent István királyhoz kötik. A templomot az 1332-es pápai tizedjegyzék is említi, ami egyértelmű bizonyítéka annak, hogy a középkori Magyarország öröksége. A templom eredeti, egyben legértékesebb része a téglából épült és vakolatlan román kori hajó és az alacsonyabb-szűkebb szentély. Lehetséges, hogy eredetileg kerektemplom volt, de ennek megállapítása külön kutatást igényelne.

Bábfalván található a Délvidék egyik legrégebbi temploma

A szentély feltételezések szerint egykor kerektemplom volt

A templom többszörös átalakításon esett át. Ezek közül az első a gótikus korban, 1414 táján történt, amikor nyugati irányban kibővítették. 1609-ben a román kori szentélyben lecserélték a gerendákat. Ezek után még több alkalommal végeztek rajta építkezési munkálatokat a XVIII. században (a szentély mennyezetének mai alakja 1729–1754 közötti időből való, a hajó mennye-

zete és tetőszerkezete 1780-ból), valamint a XIX. században is (az átrium, a sekrestye és a déli bejárat 1819 és 1837 között, a torony 1855-ben készült). A történeti adatok és a fennmaradt helynevek tanúsága szerint a középkorban – e vidék egészéhez hasonlóan – Bábafalva is magyar település volt, a török hódoltság alatt a falu lakosai azonban kipusztultak, helyükre délszlávok érkeztek, és a későbbiekben sem voltak magyar betelepülések (az utóbbi száz év népszámlálási tíz-tizenöt fős magyarságról tanúskodnak). Ennek ellenére vitán felül áll, hogy a bábafalvi Boldogságos Szűz Mária-templom a magyar kulturális örökség részét képezi.

A Valkóvár alatt fekvő **Szatán** (Sotin) álló Segítő Szűzanya – eredetileg Szent Vítus – tiszteletére szentelt templom a térség jelentős búcsújáró helye, ahová a Fájdalmas Anya ünnepén tartott búcsúkra elzarándokol a vidék katolikus magyarsága is. Ahogyan az atyai és a bábafalvi templomot, úgy a szatait is említi az 1332-es pápai tizedjegyzék. A település a XVI. században elpusztult, és 1742-ben települt újjá, de már nem a magyarokkal.

Kegytemplom Szatán

A templom Szűzanyát ábrázoló, csodatevő oltárképét bosnyák ferencesek hozták Nándorfehérvárról 1739-ben, amikor azt a törökök viszsza foglalták az osztrákoktól. A kép nyilvános tiszteletét Klimó György pécsi püspök engedélyezte. A templom mai barokk-klasszicista alakját 1768-ban nyerte el, amikor bővítéseket végeztek rajta a zarándokok egyre növekvő száma miatt. A kibővített templomot szintén Klimó György pécsi püspök szentelte fel ugyanabban az évben. A fennmaradt források szerint a felszentelés napján mintegy harmincezer zarándok jelenlétében helyezte a főoltárra a kegyképet, s három nyelven, magyarul, németül és horvátul mondta el a szentbeszédet. Az 1991-ben kitört háború során a templom belső berendezése és a főoltára elpusztult, de az oltárkép megmenekült. A 2001-ben felújított templomot kívülről tekintettük meg. Annak ellenére, hogy Szata a középkorban még magyar település volt, az 1991-es népszámlálás az akkor 1324 lakosú faluban mindössze 44 magyart (3,3%) írt össze. Azóta az össznépeség 800 fő alá csökkent.

A Valkó (Vuka) és a Duna találkozásánál fekvő **Valkóvár** (magyar szövegkörnyezetben gyakran és helytelenül Vukovár) középkori magyar eredetű város, a törökdhódolást megelőzően Valkó, az újkorban pedig Szerém vármegye székhelye volt. Elsőként megtekintettük a délszláv háború horvát hősi halottainak katonai temetőjét, amely Horvátország egyik legjelentősebb nemzeti emlékhelye. A horvát katonai temetőbe azonban nem mint zarándokok, hanem mint kutatók érkezünk. Szerettük volna megtekinteni, mily módon gondozzák más nemzetek történelmi emlékhelyeiket. A horvát nemzeti panteon a város délkeleti részén található, létesítése 1998 tavaszáig-nyaráig nyúlik vissza. Mai rendezett alakját 1999 folyamán nyerte el, a temető központi részét meghatározó örökmécses 2000-ben állították fel. Napjainkban a Kárpát-medence egyik legrendezettebb katonai temetője. Ide temették a háború befejezése után a város – 1991. augusztus 24-e és november 18-a között tartó – ostroma során elesett horvát katonákat és civileket. A temető öt részlegre van felosztva: az elesett katonák, a civil áldozatok, az idő közben elhunyt hadirokkantak, valamint a katonák idő közben elhunyt családtagjainak sírhelyei, illetve egy kü-

lön részleg azok számára, akiket még mindig el-
tűntként tartanak számon, bár negyedszázados
távlatból kevés a valószínűsége annak, hogy él-
nek. Szemlénk során feltűnő volt számunkra az a
példaértékű sírgondozás és kegyelet, amellyel a
horvátok újabb történelmük egyik legjelentősebb
emlékhelyét gondozzák. Egyetlenegy rendezet-
len sírt nem találtunk, illetve olyat sem, ahol ne
lett volna friss virág. Ez a temető nekünk, magya-
roknak kiváló mérce arra, hogyan kell gondoz-
nunk hősi és műemlékké nyilvánított temetőinket!

A valkóvári horvát katonai temető

A sírokat rendszeresen gondozzák

Szomorúan láttuk, hogy a katonai temető
sírkövein nem egy magyar név is olvasható. A
Horvátország keleti részén zajló háború a délvi-
déki magyarság egyik legnagyobb golgotája volt,
mert a magyarok mind a szerb, mind a horvát
oldalra belekényszerültek egy olyan háborúba,
amely mások háborúja volt. Mindez nem szol-
gálta a nemzeti érdekeinket, így minden magyar
halála értelmetlen volt, függetlenül attól, melyik
oldalra esett el.

Valkóvári tartózkodásunk során kívülről meg-
tekintettük a ferences kolostort és a hozzá tarto-

zó, Szent Fülöp és Jakab apostolok tiszteletére
szentelt templomot. A kolostor a Duna fölé emel-
kedő dombon, az ősi Valkó várának helyén fek-
szik. A téglából épült vár a középkorban magyar
királyi birtok volt, 1382-ben a bazini Szentgyörgyi
grófi családé volt. 1526-ban török kézre került, a
törökök 1687-ben felgyújtották, végső lebontása
pedig 1752-ben történt. A helyén ferences kolos-
tor felépítését Nesselrode Ferenc pécsi püspök
1723-ban engedélyezte. A monumentális kolos-
tor felépítése tizenhárom éven át tartott, és ez
ma Valkóvár legjellegzetesebb, legrégebb barokk
épülete. A hozzá tartozó templom sokkal később,
csak 1897-ben épült. 1991-ben a várost elfogla-
ló szerb csapatok lerombolták, majd 2001-ben a
horvátok újjáépítették.

*Helyreállított műemlék épületek
Valkóvár belvárosában*

*A tájegység névadója, a Valkó folyó – neve
római kori elnevezéséből (Ulca) ered*

Valkóvár napjainkban horvát többségű város.
A középkorban még vegyesen lakták magyarok,
szászok és szlávok. A századfordulón 10 ezer

lakosa közül mintegy ezer volt magyar, a többi horvát, német és szerb. A napjainkban a 30 ezer lakosú települést mindössze 300-400 magyar lakja, a népesség alig 1%-a, akik működő magyar kulturális egyesületet tartanak fenn.

Tard (Tordinci) vagy más néven **Valkótard** a Valkó bal partján fekvő település, ahol az 1910-es népszámlálási adatsorok szerint a magyar népesség aránya meghaladta a 10%-ot. Akkoriban még itt kezdődött a Valkó menti magyar nyelv-sziget, amely a három Árpád-kori színmagyar falun (Kőrógyon, Szentlászlón és Harasztin) át húzódott, a csak később létesült Lacházáig bezárólag. Lakosai az itt elterülő Palacsma-mocsár ingoványában leltek menedéket a török pusztítása elől, így maradhattak egyedülként a térségből szülőföldjükön.

A valkótardi református templom – érdekes, hogy tornyán kereszt áll

Sebők László demográfus a kilencvenes évek elején uralkodó állapotokat elemezve, az Árpád-kori református magyar falvak mellett fontosnak tartotta Tardot is megemlíteni: „*Szinte az összes többi evidéki magyar katolikus, reformátusok jelentős számban Tardon és Rétfalun, élnek,*

ahol szintén viszonylag sok magyar megmaradt.” Ám több mint húszéves távlatból Tardon ennek az általa felvázolt magyar létnek a visszaigazolására nem leltünk. Rövid tartózkodásunk során kívülről megtekintettük a település református templomát. A templom 1868-ban épült, mai alakját az 1898-ban zajlott építkezések során nyerte el, Kulifay Elek lelkipásztorkodása idejében. Az anyakönyvek vizsgálata alapján azonban megállapítottuk, hogy a tardi magyarok nem reformátusok, hanem katolikusok voltak. A helyi református családok ugyanis már száz évvel ez előtt is horvát nevéek voltak.

A katolikus templom Valkótardon

Valkótard is Árpád-kori település: első említése 1269-ből ered. A falu első temploma 1305-ben épült, így az egyházközség az 1332-es pápai tizedjegyzékben is szerepel. A plébániatemplom akkor a Szent Péter és Pál titulust viselte. A falut 1526-ban elfoglalták az oszmán törökök, és egészen 1691-ig az Oszmán Birodalom része volt. A katolikus egyházközség 1737-ben alakult újjá, egy évre rá felépült a barokk-klasszicista stílusjegyeket viselő, Szentháromság tiszteletére szentelt római katolikus templom.

A Valkó menti Árpád-kori magyar falvak közül elsőként **Kőrógyon** tettünk látogatást. A falut először 1290-ben említik, de annak helye a mostanától 18 kilométerre északra, a mai **Kőrógyvár** mellett állt. Neve a magyar *kóró* és a vízfolyás jelentésű *ügy* szavak összetétele. Középkori lakossága megszorodván kirajzott, és több

Kórógy nevű falut alapított (fennmaradt helységnevek: Kölgyeskórógy, Kiskórógy, Nagykórógy és Császárkórógy). A vidék magyarsága túlélte a török kort, de az általuk lakott falvakat feldúlták és felgyújtották. A XVI. századig csak Kölgyeskórógy és Császárkórógy maradt fenn. Ezek 1754-ben egy faluba, a mai Kórógyba tömörültek. Lakosai valamikor a XVI. század táján tértek át a református hitre. Első templomuk fából épült, de ezt a törökök távozásuk során felgyújtották. A második templom 1778-ban épült, a mai pedig a falusiak szorgalmas munkájával 1869 és 1873 között, amit egy korabeli emléktábla is megörökít a templom belsejében, a déli bejárat felett.

*Kórógyon még él a magyar szó –
képünkön a tűzoltószertár épülete*

Kárpát-medencei viszonylatban Kórógy leginkább 1991 nyarán-őszén vált ismertté kálváriája révén. A falu földrajzilag a Valkóvárt Eszékkel, illetve Valkóvárt Vinkovcével összekötő útvonalon fekszik, így a Horvátország keleti részét megszálló – Eszék és Vinkovce irányában előre nyomuló – Jugoszláv Néphadsereg útjába került. A két háborús fél közé beszorítva a kórógyiak – annak tudtában, hogy a szülőföldjükön kibontakozó háború nem az ő háborújuk – először semleges, passzív magatartást tanúsítottak, abban reménykedve, hogy ezt látván a falut körülvevő szerb telepesfalvak megkímélik a békés, akkoriban még 700 lelket számláló magyar falut. Ám már a nyár elején nyilvánvalóvá vált, hogy nem így lesz. Nyár folyamán (az első, egy civil életét követelő támadás 1991. június 19-én történt) megszorodtak a támadások, a községet több

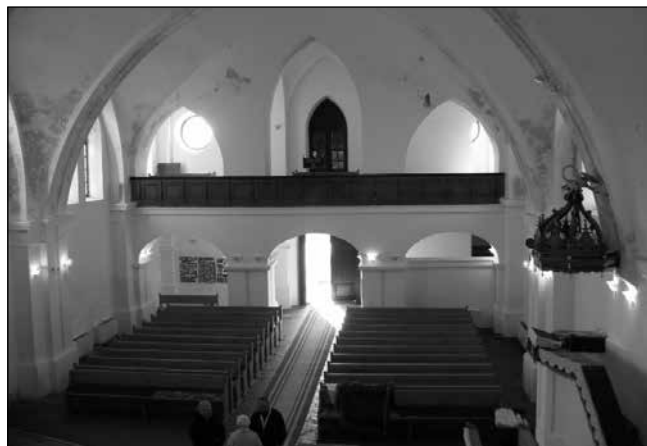
irányból aknával lötték, ezért augusztus 20-án és szeptember 25-én a gyerekek és az asszonyok elhagyták a falut. A szerbek 1991. szeptember 30-án foglalták el Kórógyot. A falu egész lakossága elmenekült, szülőföldjükre csak 1998 nyarán térhettek vissza. A megrázkódtatásokat az immáron 500 fő alá csökkent település máig nem tudta kiheverni.

A helyreállított református templom

A háború során a templom több súlyos sebet kapott. A falu elestének napján a templomtoronyt gránáttalálat érte, amely következtében a figyelőszolgálatot teljesítő két fiatalember egyike meghalt. A torony és a tető mellett a templom belső berendezése javarészt elpusztult vagy súlyosan megrongálódott, ahogyan a templom falai is. A szószék koronája eltört, a fabútorok egy részét elhordták, és tüzelési anyagnak használták el. Egy közvetlenül a háború végén kelt forrás arról számol be, hogy a megszállás során a faluba telepített nyugat-szlavóniai szerbek gyalázatos módon nyilvános illemhelynek használták a templomot, a templom irattára (anyakönyvek, hirdetési jegyzőkönyvek és számadások) szétesve és szétszóródva a padon hevert, emberi ürülékbe keverve. A templomot 2001-ben példásan helyreállították a magyar kormány támogatásával, aminek emléket állít a templom főbejáratától jobbra felavatott márvány emléktábla. A felújított templom felszentelésén Orbán Viktor, Magyarország miniszterelnöke is részt vett, az újjászüle-

tést jelképező ünnepségről a templom látogatói képsorozatot is megtekinthetnek a karzat tartóoszlopain. Ami viszont aggodalomra ad okot, hogy tavalyelőtt a templom külső homlokzatát olyan anyaggal meszelték be, amely nem teszi lehetővé a falak lélegeztetését, aminek következtében a templom belsejében elkezdett leperegni a vakolat.

A templom belső tere

ros szövegeket (amelyeknek formája és terjedelmessége nincs külön megszabva, hanem esetről esetre változó) is hagyományosan a fejfafaragó rokonok szokták volt megfogalmazni, egyes szám első személyben, mintegy jelképesen megszólaltatva az elhunytat. A fájdalmat kifejező szomorúfűz nem a feliratos lap felső részén található, hanem a felirat alatt, lezárván azt.

Fejfák Kórógyon

A szószékkorona jelentős néprajzi értéket képvisel

A református templom meglátogatását követően felkerestük a falu másik nevezetességét, a kórógyi (eredetileg) fejfás temetőt. A fejfákat itt is akácból vagy tölgyből („tőjfaból”) faragták a régi időkben az elhunyt rokonai. Az oszlop (helyiek szóhasználatában „*emlékszobor*” vagy „*emlékfa*”) magassága általában 170-180 centiméter, a teteje le van kerekítve, a feliratos lap oldala meg egy-egy kétujjnyi vastagságú szegléccel van körülhatárolva, de egyes emlékfákat lekerekített felső szegléccel is elláttak. A jellemzően többszo-

A fejfa megnevezése ezen a vidéken emlékfá

A fejfás temetkezés, amely különösen a protestáns vidékeinken volt jellemző, vélhetően ősi, sztyeppe kultúrából átmentett szokás. Az antropomorfi (ember alakú) faragott fa eredetileg magát a halottat szimbolizálta, vagyis az elhalt szellemét és nem csak az emlékét őrzi, szemben az ókori, római eredetű nyugat-európai emléktábla (sírkő) állításából fejlődött, napjainkban mindenütt általánossá vált szokással.

Kórógyon egyre kevesebb a fejfa, megőrzésük és dokumentálásuk halaszthatatlan teendő volna

Az 1960-as évek elején még így nézett ki a kórógyi fejfás temető (Kép forrása: Penavin Olga)

A fejfás temetkezés Kórógyon évtizedekkel ezelőtt megszűnt, mára már többnyire a műmárványból készült síremlékek közt kisebb csoportokban találjuk régi kultúránk pusztuló és évről évre fogyatkozó emlékeit. A falu lakossága nincs is tisztában azzal, hogy ezek mekkora néprajzi értéket képviselnek a magyar hagyományvilág szempontjából. A fejfákat zömével kikezdte az idő vasfoga, kopottak, a felirat legtöbbszörön vagy nehezen, vagy már egyáltalán nem olvasható, s félő, hogy állapotuk szakszerű felmérése, valamint restaurálásuk nélkül viszonylag rövid időn belül dokumentálatlanul elpusztulnak.

A **Szentlászló** (vagy más néven Kórógy-szentlászló) felé vezető úton elkerülhetetlen volt Palacska útba ejtése, a királyi jugoszláv hatóságok ugyanis ezt a telepésfalut közvetlenül az I. világháború után a céllal létesítették, hogy megszűnjön Kórógy és Szentlászló szomszédsága. A napjainkban már lepusztult szerb falucska egyike volt azoknak, ahonnan 1991

nyarán a szerbek nehéztüzérséggel és aknavetőkkel lövették a két magyar falut. Kórógyhoz hasonlóan 1991 őszén a Jugoszláv Néphadsereg Szentlászlót is elfoglalta. Szentlászló elesése két nappal Kórógy eleste után történt. Kóróggal ellentétben Szentlászló nem tanúsított passzív magatartást, hanem a horvát oldalon harcolt. Ennek következtében a templom a kórógyinál sokkal súlyosabb rongálódásokat szenvedett, a házak és középületek szinte teljesen le lettek rombolva. Teljes lakossága elmenekült, és csak 1998 nyarán kezdődhetett meg hazatérésük – a falu felújításával egy időben.

Szentlászló református temploma

Egy ilyen lerombolt középületnek a hült helye volt szentlászlói látogatásunk első helyszíne. Az Eszék–Vinkovce helyi érdekeltsgű vasútvonalon a III. osztályú MÁV-típusú épület osztozott a falu sorsában, ám az 1998 nyarán meghirdetett újjáépítés elkerülte. Az állomás több mint két évtizeden át értelmetlenül pusztult, egészen tavalyelőttig, amikor sajnos lebontották. Bár típusterves épület volt, amelyhez hasonló Kárpát-hazaszerbe számos helyen lehet találni, eltűntetése

mégis fájó, mert vele együtt a történelmi Magyarország egy darabja is elpusztult ezen a nemzetpolitikailag még mindig kiemelten fontos vidéken.

száz kilométerre nyugatra volt található. Ezért részünkről a Valkóság és a Valkó mente elnevezéseket tartjuk elfogadhatónak.

Szent László király szobra

A Valkó folyó szögében fekvő Szentlászló eredete is az Árpád-korig nyúlik vissza. A középkori magyarság török veszedelem okozta elpusztulása és a Habsburgok telepítési politikája következtében a Délvidék etnikai és demográfiai viszonyai szinte sehol sem tükrözik a középkori állapotokat, vagyis a délvidéki lakosok (nemzetiségi és felekezeti hovatartozástól függetlenül) nem folytonosak a vidék középkori népességével. Ezalól kivételt egyedül Kórógy, Szentlászló, Haraszi és a mára Eszék külvárosaként létező Rétfalu magyarjai jelentenek, akik a középkori lakosság leszármazottai. A Valkó mocsaraiban meghúzódó magyarok tehát a Valkóság legősibb lakosai. Bár gyakran mint „szlavóniai magyarok-ról” tesznek róluk említést, legindokoltabb a tájegységet Valkóság elnevezéssel illetni, a (Kelet-) Szlavónia megjelölés ugyanis helytelen. Amikor e magyarok ősei megtelepedtek a Valkó partján, a Szlavónia névvel illetett tájegység innen több

A templom helyreállításával még nem végeztek

Szentlászló első temploma 1218-ban fából épült, titulusa Szent László király volt, és a pécsi püspökséghez tartozott. A falu lakossága a XVI. században tért át a református vallásra. A falu ma is álló református temploma 1878-ban épült. A templomot a Szentlászlót 1991 novemberének első napján elfoglaló szerbek szinte megsemmisítették. Felújítása máig sem ért véget. A templom nyugati homlokzata még mindig vakolatlan, továbbra is megtekinthetőek rajta az 1991-ben keletkezett belövések. A templomkertben Szent László-szobor is található, amely mindenekelőtt közösségmegtartó erejű. Bár a köztudatban magyar faluként tartják számon, a magyar többség már a nyolcvanas években felemészte. Az 1991. évi népszámláláskor az 1298 lakosból csak 580 (44,7%) vallotta magát magyarnak.

Ahogy Kórógy és Szentlászló, úgy **Haraszi** is Árpád-kori magyar település, lakossága szintén a XVI. században tért át a református hitre. Harasziban barátságos fogadtatásban volt részünk a Szenn református lelkész házaspár, Péter és Vanda otthonában. Társaságukban megtekintettük az 1768-ban épült, napjainkban is példás állapotban levő református templomot. A templom külön érdekessége, hogy megépítése óta a szószékének nincs koronája. Belsejében a főbejárat feletti részén értékes mennyezetka-

zetták találhatók, amelyek a környék legnagyobb néprajzi értékeinek számítanak. Az istentiszteleteket vasárnaponként általában húszan látogatják, de ünnepnapokon megtelik az istenháza. A Szenn család előtt az egyházközségnek harminc éven keresztül nem volt helyben lakó lelkésze. Haraszi 1991-ben nem került szerb kézre, de a templom tornyát gránáttalálat érte. Szerencsére napjainkban ennek már a nyomait sem látni.

Haraszi református temploma

A karzat festett fakazettái már a kutatók figyelmét is felkeltették

A magyar motívumok tudományos igényű kutatása nagyon fontos volna

A templom magyar néprajzi különlegesség

A templom melletti tájházban igényes néprajzi gyűjtemény található, amely hitelesen őrzi a harasztiak néprajzi kincseit, a népviseletet, a régi bútorokat és berendezési tárgyakat. A faluközpont alakját meghatározza Petőfi Sándor nemrég felavatott mellszobra. A Turul-szobor felállítását ottjártunkkor ez év június 4-ére tervezték, ez egyben a Valkóság egyetlen ilyen szobra lesz. A faluban Báthory Istvánról elnevezett könyvtár és Dózsa György nevét viselő magyar egyesület működik.

Harasztiban szerencsére megőrződött a magyar többség. A horvátországi 2011. évi népszámlálás nem közli falvakra lebontva a nemzeti hovatartozásra vonatkozó adatokat, de Szent Péter felmérése szerint a falunak napjainkban nagyjából 350 lakosa van, akik közül legalább 200-an magyarok. Magyar iskola nincs, de a református parókián anyanyelvápolás folyik. Ennek keretében 32 gyerek tanulja magyar anyanyelvét.

A tájház – a faluban úgy tartják, hogy Botond vezértől származnak

A tájház értékes gyűjteménynek ad otthont

Lacháza (Vladislavci) száz éve még színmagyar település volt. Az 1910-ben összeírt 791 lakosból 624 vallotta magát magyarnak. Bár Haraszi közvetlen szomszédságában fekszik, abban különbözik a közelségében található magyar falvaktól, hogy nem Árpád-kori település. A XIX. század második felében alapították zömében Bácskából érkezett földművesek. Az 1867-es osztrák–magyar kiegyezés egyik jelentős hozá-

déka a Magyar Királyságban a jobbágyfelszabadítás volt, az 1868-as magyar–horvát kiegyezés pedig a többi között a katonai határvidék felszámolását eredményezte. E két közjogi döntés következtében a nincstelen magyarországi zsellérek számára Horvát–Szlavónország területén hatalmas lehetőség nyílt arra, hogy előnyös áron saját földhöz vagy ingatlanhoz jussanak. Ez a folyamat jelentős belső vándorlási hullámot indított meg a Drávától és Dunától északra fekvő vármegegyékből. Ekkor érkeztek Bácskából a lacházi magyarok ősei. Ez a lakosság (nemcsak Lacházán, hanem mindenütt) azonban meglehetősen egyrétegű volt, kizárólag földművesek alkották. Nem volt sem értelmiségük, sem felépített intézményrendszerük. A horvát hatalom és a lakosság nem szívesen fogadta érkezésüket, és állandó nyomás alatt tartották őket, ami ellen gyakorlatilag védtelenek voltak. A beolvadást az is elősegítette, hogy Lacháza magyarjai – a környező református településektől eltérően – zömében katolikusok voltak.

Lacháza szerény temploma

A túlnyomóan magyar lakosságú Lacházán még a Trianon előtti időkben sem volt könnyű

magyar iskolát nyitni. Bár a lacháziaiak 1907 táján szerettek volna térítésmentes Julián-iskolát létesíteni a faluban, végül horvát iskola nyílt. A horvát hatóságok ugyanis a tizenöt kérelmezővel szemben vagyonfelmérési eljárást indítottak, azzal a céllal, hogy rájuk hárítsák az iskola megépítésének és fenntartásának költségeit. Ezt követően az anyagi tönkremenéssel megrémisztett lacháziaiak – nyilvánvalóan hatósági sugallatra – magyarul is oktató horvát iskolát kérelmeztek. És bár maga Wekerle Sándor miniszterelnök több alkalommal is tiltakozott Pejacevich Tivadar horvát bánnál, közbenjárása nem járt sikerrel. Ennek ellenére a Julián Egyesület nem adta fel a küzdelmet, így Lacházán 1909-ben a magyar iskola mégiscsak kinyitotta kapuit.

A templom előtti kőkereszt felirata mutatja, hogy ez egykor magyar falu volt

Amikor 1918-ban bekövetkezett az impériumváltás, a lacháziaiak végképp támaszpont nélkül maradtak. Már a harmincas években a kutatók megjósolták a falu magyarjainak beolvadását. Az utolsó magyar többséget jegyző népszámlálás 1961-ben volt, akkor a faluban 969 lakost írtak össze, akik közül 525 fő (54,2%) vallotta magát magyarnak. Utána a magyarok lélekszámának csökkenése látványosan felgyorsult. Az 1991-es népszámlálás az 1318 főre duzzasztott népességben belül már csak 87 magyart talált (6,6%). A faluban élő Zsulyevics István beszámolt nekünk arról, hogy ez elsősorban annak tudható be, hogy a hetvenes években kendergyár nyílt meg a faluban, és egy egész új falurész épült fel, ahová a hatóságok dalmáciai horvátokat telepítettek. Külön érdekesség, hogy ez a falurész Haraszi irányában fekszik, így létrehozásával megszűnt a közvetlen kapcsolat a lacházi és a haraszi magyarok közt (vagyis ugyanaz a folyamat zajlott le, mint Kórógy–Szentlászló viszonylatában, Palacska beékelésével). A hetvenes éveit taposó Pista bácsi visszaemlékezése szerint a faluban legalább húsz éve nincs se anyanyelvápolás, se magyar mise. Nagyjából hetven magyarról tud Lacházán, ezek közül talán húszan fiatalabbak, a többiek az idős korosztályhoz tartoznak. A Keresztelő Szent János templomot kívülről tekintettük meg, a templomkertben található kőkereszt magyar feliratú.

Ivánfalva (Ivanovci Đakovački, 2014-ig Ivanovci Gorjanski) gyakorlatilag ismeretlen a magyar szórványkutatók előtt (még délvideki viszonylatban is), annak ellenére, hogy az utóbbi száz évben megtartott népszámlálások rendre a magyar lakosság jelenlétét jelzik. Ezt szem előtt tartva, Diakóvár – a hírhedt Strossmayer püspök városa – felé haladva rövid időre megálltunk Ivánfalván. Az itt szerzett tapasztalataink jóval felülmúlták várakozásainkat. Eredetileg azt gondoltunk, hogy jobb esetben egy-két idős emberrel fogunk találkozni, ennek ellenére élő és élni akaró közösséget találtunk, sőt magyar fiatalokkal is sikerült beszélünk. Ivánfalván magyar egyesület is működik, amely keretében a népi kultúra őrzése és anyanyelvápolás zajlik. A falu Keresztelő Szent János tiszteletére szentelt templomát kívülről tekintettük meg. A templomban nincsenek magyar misék.

Ivánfalva temploma

A diakóvári székesegyház

Első ismert említés **Diakóvárról** (Đakovo) 1224-ből származik, ekkor a város nevét Dyacou (Diakó) alakban írták. És bár története az Árpád-korba nyúlik vissza, érdeklődésünk ezúttal a XIX. második felére és a XX. század elejére terjedt ki, arra az időszakra, amikor a diakóvári püspöki tisztséget Josip Juraj Strossmayer töltötte be. Az egész pályafutása során magyarelles magatartást tanúsító Strossmayert 1849-ben szentelték diakóvári püspökké, és ebben a minőségben egészen az 1905-ben bekövetkezett haláláig hosszú évtizedeken át aktív résztvevője volt a horvát politikai, gazdasági és kulturális életnek. Minden túlzás nélkül tekinthető a modern horvát államiság egyik atyjának. Lelkipásztorkodása idején Diakóvár az ezeréves magyar államiság megdöntésére törekvő munkálkodás és nemzetiségi szeparatizmus egyik legjelentősebb Kárpát-medencei központjává vált, hasonlóan Zág-rábhoz, az erdélyi Balázsfalvához, a felvidéki Turócszentmártonhoz vagy a szerbek Karlócájához. Ahhoz, hogy megértsük a Trianonig vezető, hosszú évtizedeken át tartó folyamatokat, szükséges, hogy a helyszínen, testközelből megismerkedjünk ezen városok légkörével.

Diakóvár legismertebb turisztikai látványossága a Szent Péter és Pál titulust viselő neoromán püspöki székesegyház. Ez a templom a horvát historizmus legjelentősebb, építészeti és művészeti legértékesebb, tömegében alighanem legnagyobb alkotása. Méretei impozánsak, tekintélyt parancsolóak (hosszúsága 74, magassága 27, szélessége 52, a két torony magassága 84 méter). Óriási, nagyvárosi bazilikákra jellemző tömegével magasan a szűk húszezer lelket számláló városka fölé tornyosul, és teljességgel meghatározza a tágabb vidék látképét. Olyannyira, hogy szép időben tornyai Eszékig is ellátszanak. Látogatásunk során csak a székesegyház gazdagon díszített külsejét tudtunk megcsodálni, mivel Diakovára vasárnap kora délután érkezünk, éppen akkor, amikor (12 és 15 óra között) a katedrális a turisták előtt zárva tart. A székesegyház 1866 és 1882 között épült, először Karl Rösner, majd Rösner 1869-ben bekövetkezett halála után Friedrich Schmidt tervei alapján. Schmidt asszisztenseként a katedrális felépítésében részt vett az akkor még fiatal és ismeretlen Herman Bollé, akinek munkásságával márciusi utunk során Erdővégen és Újlakon is

volt alkalmunk megismerkedni. A székesegyház helyén a középkorban is katedrális állt, amelynek titulusa a mostanival azonos volt. Mivel ennek a szakrális épületnek magyar eredete volt, érdemes néhány mondat erejéig megemlékeznünk róla.

Diakó jelentős egyházi szerepe 1239-ben kezdődött, amikor a Magyar Királyság külterületét képező Bosznia püspökségének székhelyét ide helyezték. Az első székesegyház felépítését egyes források Gergely püspök lelkipásztorkodásának idejére teszik (1309–1314), de sokkal valószínűbb, hogy építője Lórántffy Lőrinc volt. E püspök hivatali ideje alatt épültek továbbá a ferences templom, az új püspöki palota, valamint a kanonoki kúriák. A középkorban Diakón plébániatemplom is épült, amely a Szent Lőrinc titlust viselte, építője Siklósi Péter püspök volt, aki 1357-től 1379-ig állt az egyházmegye élén. Már Lórántffy megyéspüspök idejében megkezdődött az épületegyüttes erősítése, és 1380-ra készült el teljesen. Ez azért volt szükséges, mert Bosznia közelsége és az ott elharapódzott patarén eretnokség miatt állandó támadási veszélynek volt kitéve. Nincs megbízható adat arról, mely stílusban épült a székesegyház. Valószínűleg négyszögletes, egyhajós templom volt, amely csak a szentély tájkán volt boltíves. Zsigmond király kétszer is tartózkodott Diakón. A törökök 1526-ban foglalták el a várost, a hódoltság alatt a katedrális dzsámivá alakították. A keresztény csapatok 1687-ben úzték ki őket Diakóvárról. Ekkor csak az épület falai és tornyai maradtak fenn, tetőszerkezet nélkül. Felújítása a XVIII. században történt, amikor barokk stílusban éledt újjá. A mostani templom megépítése 1866-ban mint a barokk katedrális átépítése kezdődött, ám amikor a munkálatok közben, 1880-ban összedőlt a karzati rész, Strossmayer püspök a ledöntéséről határozott, és teljesen újat építtetett. A régi templom lebontásán a szatnicai német zsellérek dolgoztak, jelentős részben téglából épültek fel a XIX. század végi házak a közeli Szatnicán.

Hazafelé indulva utunk utolsó nagy állomása a **Németderzs** (horvátul Ivanovac, 1991-ig Jovanovac) határában, a lecsapolt hajdani Palacsá-mocsár közepén található Kórógyvár volt. A kör alakú vár külterületen fekszik, az említett településtől nyugatra. A várat a centrális

alaprészhez igazolódó, 3-4 méter mély árok veszi körül, ennek külső határait 14 méter szélességű sánc képezi. A sánc magassága nagyjából azonos a vár járszintjével. Körülötte húzódott Kölgyeskórógy, a mai Kórógy östelepe.

A kör alaprajzú kórógyi vár

Kórógyvár téglából épült, átmérője 36 méter. A vár falait 30 × 30 centiméteres vastagságú, két sorba helyezett cölöpökre alapozták. A falak szélességei az alapnál mintegy 4,5 métert tesznek ki. A kapu előtt három méter széles farkasverem húzódik. A vár belsejébe egy egyszerű fából készített létrán tudunk bejutni. A vár közepén valamikor 9,5 méter magasságú óratorony állt, ennek alapjai most is megtekinthetőek. Úgyszintén megmaradtak a lakóépületek romjai, amelyek a belső várfalhoz tapadtak. Belsejében két boltíves bejárat is épségben megőrződött, ezek alapján a többi is rekonstruálni lehetne.

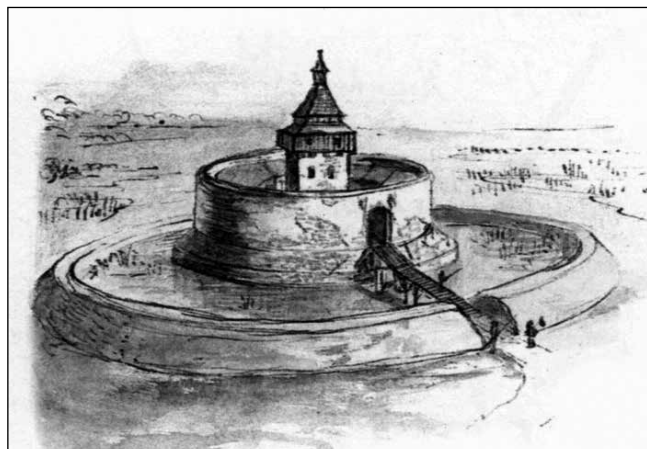

Bejárat a várba

A várról sajnos nagyon kevés adat maradt fenn az utókor számára. Kórógyi Gergely építtette, első említése 1290-ből maradt fenn. Nem sok időre rá Kőszegi Iván nádor, Kőszegi Nagy Henrik (Héder nembeli Henrik) fia foglalta el. Egyike volt a Kőszegiek azon várainak, amelyeket az oligarchák hatalmát letörő Károly Róbert 1327-ben elvett tőlük. Azután királyi birtok volt egészen 1343-ig, amikor I. Lajos visszaadta a Kórógyi családnak. Kánonjogellenes házassága miatt azonban Kórógyi Gáspár elvesztette birtokait, így a várat is. Ám nemsokára kegyelmet nyert, és visszanyerte Kórógyot is. Kórógyi Gáspár a törökök elleni harcokban esett el, vele pedig a család is kihalt. Utána birtokait Monoszlói Csutor Miklós és Nádasi Ungor János, valamint (Csutor Miklós 1474-ben bekövetkezett halála után) Dengeleghy Pongrácz János szerezte meg (utóbbi Mátyás királytól kapta). A törökök 1526-ban Eszékkal együtt elfoglalták, és ezzel megszűnt minden jelentősége.

Sürgős javításra szorulna

Így nézhetett ki Kórógyvár a középkorban
Kőnig Frigyes elméleti rekonstrukciója
szerint (Kép: Várak.hu)

A tökéletesen helyreállítható várrómot gondozott állapotban találtunk. Az első állagmegóvási munkálatokat az Eszéki Műemlékvédelmi Intézet munkatársai végezték rajta még a hatvanas évek végén. Addig a környező lakosság emlékezete szerint a Jugoszláv Néphadsereg tüzérségi gyakorlatokra használta (a vár külső falán két helyen megpillanthatóak a belövések, amelyek nyilván ennek emlékét őrzik). Kórógyvár közvetlen környezetén sajnos nem élnek magyarok. Két egykori magyarlakta község, **Magyarderzs** (Antunovac) és **Csapa** (Čepin) határán fekszik, ahol a magukat magyarnak vallók száma ma már elenyésző.

A falak megőrzik földünk igaz múltját

Kórógyvár után több valkósági helyszínt már nem kerestünk fel. Budapest felé vezető utunk egy Bácskában tett kitérővel folytatódott, Bezdánban meglátogattuk Sztrikovits János nyugalmazott újvidéki esperesplébánost otthonában. Három nap alatt a Szerémségben és a Valkóságban elénk tárult számos alig vagy éppenséggel felületesen ismert kincs, és külön öröm számunkra, hogy olyan helyeken is sikerült élő magyar közösségekkel találkozunk, ahol azt hittünk, hogy már a huszonnegyedik órán túl vagyunk.

Fényképek: Hetzmann Róbert

Felhasznált irodalom:

- Andrić, Stanko: *Crkvene ustanove srednjovjekovnog Iloka*. In: *Radovi – Zavod za hrvatsku povijest*. vol. 29, 1996, 21–39. old.
- Arday Lajos: *Magyarok a Délvidéken, a Jugoszláviában*. BIP, Budapest, 2002
- Dr. Bagi Ferenc: Sremska Kamenica, valamikori Camancz. In: *Kisebbségi létjelenségek. Szórvány- és szociolingvisztikai kutatások*. (Szerk. Gábrityné dr. Molnár Irén és Mirnics Zsuzsa), Magyarországtudató Tudományos Társaság, Szabadka, 2003
- Burány Nándor, Dudás Károly, Németh István, Tari István: *Szórványban*. Fórum, Újvidék, 2004
- Damjanović, Dragan: *Neogotička arhitektura u opusu Hermana Bolléa*. Prostor, 17 (2009) 2(38), 243–268 old.
- Damjanović, Dragan: Srednjovjekovno-barokna đakovačka katedrala i njezina sudbina. In: *Radovi – Zavod za hrvatsku povijest*, vol. 40, Zagreb 2008., 151–173 old.
- Damjanović, Dragan: *Restauracija franjevačke crkve i samostana u Šaregradu 1923–1925*. Scrinia Slavonica, 13 (2003), 139–155 old.
- Gere László: Várak a Szerémségben; Dijana Vukičević Samaržija: A középkori Újlak és műemlékei. In: *Középkori Dél-Alföld és Szer.* (Szerk. Kollár Tibor, Bardoly István, Lővei Pál, Takács Imre és Verő Mária), Csongrád Megyei Levéltár, Szeged, 2000
- Hrvatska Enciklopedija (<http://www.enciklopedija.hr/Default.aspx>)
- Kalapis Zoltán: *Életrajzi kalauz I–III*. Fórum, Újvidék, 2002
- Lágler Péter: Kőrógy – egy kelet-szlavóniai magyar falu és lakói a délszláv háborúban. In: *Régió – kisebbség, politika, társadalom*. 1997. 8. évf. 2.sz.
- Magyar Katolikus Lexikon (<http://lexikon.katolikus.hu/>)
- Makkai Béla: *Végyvár vagy hídfő? Az idegenben élő magyarság nemzeti gondozása Horvátországban és Bosznia-Hercegovinában (1904–1920)*. Lucidus Kiadó, Budapest, 2003
- Dr. Penavin Olga: Halál és temetés Szlavóniában. In: *Híd*, XXV. évf. 1961. 5. sz., 393–484.
- Dr. Penavin Olga: Szlavóniai kisszótár. In: *Szlavóniai hétköznapiak*. (Szerk. Bori Imre, Juhász Géza és Szeli István), Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1973
- Sebők László: A horvátországi magyarok a statisztikák tükrében. In: *Régió – Kisebbségi Szemle*. 1992. 3. évf. 3.sz.
- Prof. Szabo, Gjuro: *Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji*. Matica hrvatska, 1920
- Uri Ferenc: *Szerémségi iskolák története*. In: http://www.vmtt.org.rs/mtn2011/424_430_Uri_A.pdf
- A beszámoló törzsanyaga a helyben gyűjtött ismereteken alapul.

Feltámadt Jézus